

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Eksjö, den 2 november 2016

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Cecilia Renfors genomförde föredraganden Lars Olsson tillsammans med föredraganden Elisabeth Sjöblom (protokollförare) den 2 november 2016 en oanmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Eksjö.

Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av handläggaren AA, tidigare arrestföreståndare. Därefter förevisades arrestlokalen och JO:s medarbetare samtalande med stationsbefäl, arrestvakt och två intagna. En översiktlig granskning gjordes av omhändertagande- och arrestantblad, tillsynsblad, avvisiteringsblad och blankett för säkerhetsbedömning.

Inspektionen avslutades med en sammanfattande genomgång med AA.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan enligt det fakultativa protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Opcat-verksamheten). Denna verksamhet har under 2016 ett fokus på information om rättigheter till frihetsberövade.

Uttalande av JO Renfors med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

lakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Organisation

Arresten ligger i polishuset i Eksjö och har 5 tillnyktringsceller och 5 anhållningsceller. Den är öppen dygnet runt alla dagar i veckan. År 2015 togs 288 gripna och anhållna in i arresten och 675 personer omhändertagna med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB). Det finns inte någon tillnyktringsenhet i Eksjö.

Polishuset är byggt 2010. Vid inspektionen fanns 6 intagna i arresten, samtliga anhållna.

Bemanning och kompetens

Ett stationsbefäl ansvarar för den dagliga verksamheten i arresten och är i tjänst dygnet runt. Arrestverksamheten är den huvudsakliga arbetsuppgiften för stationsbefälet, men han eller hon tar bl.a. även emot anmälningar från allmänheten och avrapporteringar från inkommande polispatruller.

Den löpande bevakningen och tillsynen av intagna görs av arrestvakter anställda av Polismyndigheten. En arrestvakt tjänstgör alltid i arresten. Vid större evenemang och helger kan ytterligare en arrestvakt kallas in som förstärkning. Om en intagen har ständig tillsyn kan också en extra arrestvakt eller en polis kallas in för tillsyn av denne. Arrestlokalerna är kameraövervakade och stationsbefälet och arrestvakten har monitorer i sina tjänsterum.

En arrestvakt får inte öppna en celldörr ensam. När en intagen t.ex. behöver använda toaletten eller komma ut på rastgården kontaktar arrestvakten stationsbefälet som bistår arrestvakten vid dörröppnandet. Om inte stationsbefälet kan bistå ska arrestvakten se till att få hjälp från annan polispersonal i polishuset.

Arrestvakternas tjänstgöringsscheman överlappar varandra med 30 minuter för att möjliggöra överlämning mellan arrestvakterna. Vid överlämningen går de enligt arrestvakten igenom hur de intagna mår, om någon varit orolig m.m.

Nyanställda arrestvakter får tre veckors utbildning av Polismyndigheten bl.a. i juridik, självskydd, bemötande och sjukvård. Den tjänstgörande arrestvakten berättade att han utöver utbildningen fått gå bredvid en erfaren arrestvakt under en vecka. Arrestvakten uppgav vidare att det kan vara svårt att hinna med att prata med alla intagna när det är så många anhållna som vid inspektionen. Arrestvakten uppgav även att han inte kände till att Polismyndigheten utfärdat en särskild föreskrift om polisarrest (PMFS 2015:7, FAP 102-1), och att han upplevde det som problematiskt att han ännu inte fått tillgång till polisens datorsystem trots att han påmint om saken.

Celler, materiella förhållanden m.m.

Celler

Anhållningscellerna har standardutrustning och en toalett med en dörr som öppnas av arrestvakten genom ett reglage utanför cellen. I tillnyktringscellerna finns en galonmadrass på golvet och en vattenautomat. Om alla tillnyktrings-celler är upptagna kan det enligt stationsbefälet förekomma att LOB-omhändertagna placeras i anhållningsceller.

Persiennerna i samtliga celler är alltid nedvinklade. Cellfönstren vetter mot polishusets innergård, där det bl.a. finns tjänstefordon och beslagtagna bilar.

Vid inspektionen var tre anhållna personer placerade i tillnyktringsceller trots att det fanns två anhållningsceller som inte användes. En av dem var under 18 år. Enligt stationsbefälet var anhållningscellerna upptagna när de tre personerna togs in i arresten dagen före inspektionen, och de hade blivit kvar i tillnyktringscellerna. De anhållna som var placerade där var hänvisade till att använda toaletten i korridoren. Enligt stationsbefälet flyttar man inte på intagna i onödan. JO:s medarbetare noterade att det hade varit möjligt att placera de anhållna i samtliga fem anhållningsceller utan att medmisstänkta hade hamnat i celler intill varandra.

Anhållna får en filt men inga sängkläder på grund av självskaderisk. Galonmadrasserna byts inte ut mellan intagna utan rengörs tillsammans med resten av cellen. De anhållna som var placerade i tillnyktringscell hade ingen galonkudde utan enbart en galonmadrass och en filt. Anhållna som var placerade i en tillnyktringscell fick sitta på golvet när de åt.

Av ett anslag i arrestvakternas tjänsterum framgår följande:

Det finns tillgång till tandborste, rakhyvel och dusch för arrestanter. Detta sker efter samråd med SB [stationsbefäl], och efter möjlighet i verksamheten. Förslagsvis kan rakning och dusch ske i samband med att arrestant skall på häktesförhandling.

Det finns ingen rutin för att informera intagna om tillgång till hygienartiklar eller dusch.

Dubbelbeläggning

Dubbelbeläggning kan förekomma av LOB-omhändertagna framför allt vid storhelger som påsk och jul. Det förekommer också att fler än två LOB-omhändertagna placeras i samma cell. Om fler än en person är placerad i en cell kan beslut tas om tätare tillsyn. Män och kvinnor placeras aldrig i samma cell.

Utomhusvistelse

Rastgården på ca 20 kvadratmeter har skydd för regn och är i övrigt försedd med ett hönsnätsliknande tak. Det är möjligt att se himlen. Rastgården är kameraövervakad.

Enligt personalen är det normalt möjligt att ta ut alla anhållna på rastgården. Anhållna har möjlighet att komma ut på rastgården för rökning efter varje måltid. Det förekommer att en anhållen bedöms vara så labil att stationsbefälet tar beslut att han eller hon inte kan tas ut på rastgården.

Det saknas en rutin om att informera intagna om att det finns en rastgård i arresten.

Arrestvakten uppgav att det är en utmaning att hinna med att få ut alla intagna på rastgården om det är så många som sex anhållna personer i arresten.

Uppgifter från intagna

En anhållen under 18 år hade inte fått erbjudande om att komma ut på rastgården, men uppgav att han sedan tidigare kände till att han kunde få röka om han ville. Han hade varit placerad i en tillnyktringscell under hela frihetsberövandet, ungefär ett dygn. En annan intagen uppgav att hon efter ett dygn frågat om hon kunde få röka och att hon då fick komma ut på rastgården.

Ingen av de två hade informerats om tillgång till hygienartiklar, t.ex. tandborste, eller dusch. En av dem hade själv frågat om möjligheten att duscha efter ett dygn i arresten men fått nej. Ingen av dem hade strumpor eller skor och båda gick barfota i arrestlokalerna.

Ankomsten till arresten

Förmansprövning och avvisitering

Stationsbefälet gör en så kallad förmansprövning av om frihetsberövandet kan bestå för alla frihetsberövade personer innan de tas in i arresten, dvs. både de som är frihetsberövade som misstänkta för brott och de som är frihetsberövade av annan anledning. Enligt en lokal skriftlig rutin är arrestvaktens roll vid inskrivningen begränsad till att fylla i avvisiteringsblanketten medan själva avvisiteringen görs av polis.

Frihetsberövade personer visiteras i ett kameraövervakat avvisiteringsutrymme i arresten. Kvinnliga intagna får ta av sig behå på en toalett eller i en cell med kvinnlig personal.

Det förekommer att intagna som bedöms vara självmordsbenägna får ta av sig alla sina kläder och de får i stället en filt. Att en person fråntagits alla sina kläder dokumenteras enligt stationsbefälet på avvisiteringsblanketten genom att det där noteras att underkläder tagits från personen under avvisiteringen.

Om en person under 18 år frihetsberövas på grund av misstanke om brott kontaktar stationsbefälet eller kriminaljouren föräldrar och socialtjänst, och detta dokumenteras i systemet DurTvå (den datoriserade rutinen för förundersökning och tvångsmedelshantering). Ungdomar i 15–16-årsåldern låses normalt inte in.

Om en person på 15–16 år LOB-omhändertas placeras han eller hon normalt i ett förhörssrum eller på en bänk i arresten i avvaktan på socialtjänsten eller en vårdnadshavare.

I avvisiteringsrummet finns anslag med fonetiskt skrivna frågor på olika språk för att hjälpa polisen att ställa frågor om t.ex. id-handlingar under avvisiteringen.

Inskrivning och säkerhetsbedömning

Enligt Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrester ska en säkerhetsbedömning göras av varje person som tas in i en arrest (1 kap. 6 §

PMFS 2015:7, FAP 102-1). Bedömningen ska göras så snart som möjligt efter intagningen och den ska dokumenteras.

Säkerhetsbedömningen görs av stationsbefälet, och denne bestämmer även tillsynsfrekvensen. Säkerhetsbedömningsblanketterna förvaras i en pärm på stationsbefälets kontor utanför arresten, och arrestvakten har inte tillgång till dem i sitt tjänsteutrymme.

Vid granskning av säkerhetsbedömningsblanketter framkom att de var tydligt och noggrant ifyllda.

Tillsyn

LOB-omhändertagna ses till var femtonde minut. Gripna och anhållna ses till varje timme dygnet runt. Om tillsynsfrekvensen ändras efter en förnyad säkerhetsbedömning noteras detta på säkerhetsbedömningsblanketten av stationsbefälet, som också informerar arrestvakten muntligen.

Tillsyn sker genom en glaslucka i celldörren. Nattbelysning är alltid tänd. Noteringar om tillsyn förs för hand på särskilda tillsynsblad. Dessa förvaras i arrestvaktens tjänsteutrymme medan frihetsberövandet pågår. Arrestvakten uppgav att han bär med sig tillsynsbladen i handen när han gör sina tillsynsrundor.

Vid granskning av handlingar kom det fram att anteckningar om tillsyn i huvudsak var noggranna och detaljerade.

Information om rättigheter

Skriftlig och muntlig information

År 2008 tog dåvarande Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren fram ett informationsblad om intagnas rättigheter, "Information till dig som är misstänkt för brott och därför har berövats friheten". Ett nytt informationsblad togs fram av Polismyndigheten 2015, "Information till misstänkta och frihetsberövade". Informationen finns på ett 40-tal språk.

Enligt stationsbefälet informerar hon muntligt den frihetsberövade vid avvisiteringen om vad som gäller. Ibland görs detta redan av polispatrullen. Skriftlig information om rättigheter delas inte ut till intagna. Att information om rättigheter lämnats dokumenteras inte.

2008 års informationsblad om rättigheter finns uppsatt på svenska innanför celldörren till anhållningscellerna, men inte i tillnyktringscellerna.

Om en person blir anhållen överlämnar stationsbefälet eller polispatrullen beslut om restriktioner till den intagne. Att detta görs dokumenteras inte.

Underrättelse till närstående

Stationsbefälet tillfrågar LOB-omhändertagna om de vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Att informationen om underrättelse till

närstående lämnats dokumenteras genom en stämpel som heter ”Information lämnad” samt datum på omhändertagandebladet. Det framgår emellertid inte på omhändertagandebladet om personen förstått frågan, vad personen svarat eller om närstående faktiskt underrättats.

Gripna och anhållna tillfrågas inte rutinmässigt om närstående ska underrättas. Det dokumenteras inte att frågan ställts. Om man kontaktar närstående dokumenteras detta i DurTvå, oftast av kriminaljournspersonal.

Underrättelse till konsulat m.m. när utländska medborgare frihetsberövats

Det saknas en rutin för att informera utländska medborgare att de har rätt att begära att hemlandets konsulat underrättas om frihetsberövandet och att kontakta konsulatet.

Uppgifter från intagna

Den intagne, som var under 18 år, talade hjälplig svenska. Han uppgav att han inte fått någon information om sina rättigheter, och att ingen hade frågat honom om han ville att en närstående skulle kontaktas. Han hade inte träffat socialtjänsten och han hade inte fått en advokat. Han hade fått ett skriftligt beslut om restriktioner, men förstod inte allt som stod där. Han hade inte erbjudits tolkhjälp.

En annan anhållen berättade att hon inte hade fått information om sina rättigheter, men att hon tillfrågats samma kväll som hon greps om hon ville ha advokat. Hon uppgav att hon bett om att få ringa sin mamma men inte fått något svar på varför hon inte fått göra det.

Hälso- och sjukvård

Om det finns risk för att en intagen kan skada sig själv ska han eller hon enligt stationsbefälet inte vara i arresten. Stationsbefälet kan då bestämma att personen ska köras till psykiatri av en polispatrull. Vid sjukdomsfall kommer oftast en ambulans till arresten, och ambulanspersonalen gör en bedömning av om den intagne ska föras till sjukhus eller kan vara kvar i arresten.

Medicinhantering

Stationsbefälet beslutar om läkemedel ska lämnas ut, och lämnar själv ut dessa till intagna. Om en intagen har med sig läkemedel ska det framgå av läkemedlet att det är den intagnes medicin för att den ska lämnas ut. Stationsbefälet ringer vid behov till sjukhus för att kontrollera detta, och ibland för att läkare ska skriva ut ett läkemedel som en intagen uppgett att han eller hon behöver. Särskilda läkemedelslistor förs när läkemedel lämnas ut. Dessa sparas tillsammans med arrestantbladen.

Övrigt

En problematisk situation som lyftes av stationsbefälet är när flera personer hämtas till förhör samtidigt. Dessa personer blir i regel placerade i förhörssrum i arresten, men bevakning av flera personer samtidigt kräver mycket personal.

Detta kan leda till att stationsbefälet måste besluta att sätta in hämtade personer i en cell.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för iakttagelser m.m. från inspektionen. AA anförde bl.a. följande.

Det är bra med en genomlysning av verksamheten och det finns förbättringsområden. Information till intagna är ett sådant område. Han kan inte svara på varför anhållna blir kvar i tillnyktringscell när det finns lediga anhållningsceller. En ny arrestvakt måste ha behörighet till polisens IT-system och få besked om när han kan få sådan behörighet.

Protokollförare vid inspektionen var Elisabeth Sjöblom.

Justeras den 24 februari 2017

Gunilla Bergerén

Uttalande

Jag har tagit del av protokollet, som föranleder följande uttalanden från min sida.

Information till intagna

I ett beslut den 18 juni 2014 om information om rättigheter och verkställighetens innebörd till intagna i polisarrest (JO 2014/15 s. 104, dnr 2572-2013) betonade jag bl.a. angelägenheten av att det införs rutiner som innebär att intagna får del av information om sina rättigheter och verkställighetens innebörd på ett rättssäkert sätt. I detta ligger bl.a. att personer som är frihetsberövade oavsett grunden för frihetsberövandet får tillgång till information om sina rättigheter, också i skriftlig form, på ett språk som de förstår, i så nära anslutning till frihetsberövandet som möjligt. Jag påtalade också vikten av att dokumentera vidtagna åtgärder, bl.a. från kontroll- och rättssäkerhets-synpunkt.

Jag vill återigen påminna Polismyndigheten om att den har en skyldighet att informera alla intagna i en arrest om deras rättigheter och att det av polisens föreskrifter numera uttryckligen framgår att informationen som huvudregel ska lämnas skriftligt, och att det ska dokumentera att det har skett (se PMFS 2015:7, FAP 102-1). Det är inte godtagbart att arresten i Eksjö inte har rutiner som säkerställer att föreskrifterna efterlevs. Jag förutsätter att detta åtgärdas.

Jag noterar också att det saknas en rutin för att informera intagna om t.ex. möjlighet till utomhusvistelse samt tillgång till hygienartiklar och dusch. Jag vill påminna om att detta är sådan information om verkställighetens innebörd som varje intagen enligt 2 § häktesförordningen ska få i anslutning till att han eller hon tas in i förvaringslokalen.

Rutiner för underrättelse till närstående

Vid inspektionen kom det fram att gripna och anhållna inte tillfrågas om de vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet och att det inte finns någon rutin som anger att detta ska göras. Jag vill därför erinra om de skyldigheter som gäller i fråga om underrättelse till intagnas närstående (se 24 kap. 21 a § rättegångsbalken, 17 a § polislagen och 3 § häktesförordningen samt bl.a. ärendena JO 2012/13 s. 165, dnr 3682-2011, och JO 2013/14 s. 222, dnr 2293-2012). Det finns också i fråga om underrättelser till närstående anledning att erinra om dokumentationskravet i Polismyndighetens föreskrifter. Jag förutsätter att man från polisens sida vidtar åtgärder för att komma till rätta också med dessa brister.

Materiella förhållanden

Av protokollet framgår att ljusinsläppet i cellerna är bristfälligt då persiennerna ständigt är nedfällda. Jag konstaterar att det beskrivna förhållandet inte är i enlighet med kraven i 2 § första stycket förordningen om utformning av häkten och polisarresten om att ett förvaringsrum ska vara försett med fönster så att det

får tillräckligt med dagsljus. Polismyndigheten behöver vidta åtgärder för att öka ljusinsläppet i celler där anhållna kan förvaras.

Förhållandena under vistelsen i arresten

Intagna ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med ett frihetsberövande (se 1 kap. 4 § häkteslagen).

Av protokollet framgår att det förekommer att anhållna placeras i tillnyktringsceller som inte har annan inredning än en galonmadrass. Ett förvaringsrum i en polisarrest ska vara ändamålsenligt utrustat för den intagnes behov och ska ha stol, bord, säng och utrymme för förvaring av tillhörigheter (se 3 § förordningen om utformningen av häkten och polisarrest). Samma krav ställs inte på tillnyktringsceller. Att den som är gripen eller anhållen placeras i en tillnyktringscell innebär bl.a. att han eller hon får sitta på golvet och inta sina måltider, eftersom en sådan cell saknar bord och stol. Polismyndigheten bör i fortsättningen undvika att placera gripna och anhållna i tillnyktringsceller, om de inte är berusade, våldsamma eller sjuka.

Vidare framgår av protokollet att anhållna inte får några sängkläder. Detta är otillfredsställande ur ett hygien- och värdighetsperspektiv. Jag vill påminna om att intagna som huvudregel ska förses med sängkläder (se 3 kap. 3 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Med anledning av vad som kommit fram om att anhållna gått barfota i arrestlokalerna vill jag också påminna om att intagna enligt föreskrifterna vid behov ska förses med kläder och skor.

Mot bakgrund av intagnas uppgifter om att de inte erbjudits dusch eller tandborste vill jag även påminna om att en intagen enligt föreskrifterna som huvudregel ska ha möjlighet att dagligen sköta sin personliga hygien och ska få nödvändig utrustning för detta ändamål (se 3 kap. 2 §). Jag förutsätter att polisen ändrar sina rutiner för att tillgodose detta krav.

I övrigt föranleder protokollet inte några uttalanden från min sida.

2017-02-28

Cecilia Renfors